

Summary The article deals with the psychological essence of the vital creation phenomenon and analyses the psychological factors, appropriateness and mechanisms of the personality's socially-psychological formation under the influence of the vital creation. The vital creation is defined as a higher special form of the human's nature manifestation. It is detected by the personality's conscious choice of life strategy, life-plans and programs development, selecting and applying the means required for the realization of the person's own life-project. Vital creation is a continuous process of self-making. During this process the personality constantly improves himself, moves to the next level of the personal development. There is a dialectical unity between the vital creation and personality's socially-psychological formation. The unity can be found in the interplay of the both above-mentioned psychological things.

Herewith the vital creation appears as a catalyst of the progressive self-realization and socialization of the personality at the same time enriching individuality. In turn, personal growth enriches his vital creating potential, stimulates the complication of life scenario opened in the consciousness, fills it with new aims and senses. So the mutual potentiating between the vital creation and personality's socially-psychological formation occurs. That psychological synergy more actively turns the circle of the life-affirmation by ascending spiral of an individual being. This is a holistic indissoluble process of improving of one's life through the improving oneself and the improving oneself through the improving of one's life. Herewith the process of the vital creating assertiveness itself is defined by extreme complexity and unfolds in several ways at one time. Due to the extreme complexity of this psychological phenomenon, it is impossible to comprehend it with the methods of modern science. It is possible to approach understanding of its psychological essence just in certain limits. Based on the incompleteness of the scientific paradigm of vital creating and considering its leading role in personality's formation. The sense of vital creating pedagogy is in formation in a person able to constant self-development and assertiveness a self-making essence, who consciously plans his own way of life and realizes his plan.

УДК 159.922

Н. О. ЄВДОКИМОВА, І. І. ЛАНОВЕНКО

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

Резюме. У статті розглядаються психологічні аспекти професійної соціалізації майбутніх юристів, що передбачає створення системи психологічного супроводу.

Ключові слова: професійна діяльність, учбово-професійна діяльність, професійна соціалізація, психологічні технології юридичної освіти.

Постановка проблеми. Важливою складовою збереження та утвердження цивілізованості людства є соціалізація індивідів як процес і результат успадкування та відтворення соціального досвіду шляхом виховання та навчання, у ході котрого формуються.

спрямованість та змістовні особливості суспільно-значущої поведінки особистості. У своєму житті людина засвоює та виконує широке віяло ролей, засвоєння яких передбачає не тільки отримання індивідуального досвіду, а й інтеріоризацію очікуваних спільноту алгоритмів соціальної дії відповідно обраного вектору самореалізації. Структура людських стосунків у межах загальних норм організації соціальної взаємодії значною мірою обумовлена системою «необхідність – бажаність – можливість – заборона», у яких розгортається людська діяльність. Дуже важливим її елементом є професійна діяльність, у змісті котрої відтворюються соціальна складова Я-концепції особистості, впливаючи на всі інші соціальні позиції, очікування та індивідуальні психологічні стани.

Професійна діяльність найбільш досконала, й у той же час найбільш формалізована (обмежена соціальним) форма праці. Професійна діяльність, як соціологічна категорія, переважно розуміється через призму визначення історично сформованого виробничо-технологічного розподілу праці та її функціонального змісту. У соціально-психологічному контексті професійна діяльність найчастіше розглядається у контексті співвідношення індивідуально-психологічних особливостей суб'єкта праці з технологією відтворення тієї чи іншої соціально нормованої форми активності у різних сферах суспільного конструювання. У суто психологічному контексті – як онтологічний рівень людського буття, у якому відбувається формування професійного (на ґрунті оволодіння певними засобами пізнання) погляду на природу та системну організацію світу. Вибір професійного спрямування визначається як «творчою самодіяльністю», у якій відтворюються життєві смисли особистості, так і складною системою поєднаних між собою чинників, які формують соціальну програму саморозвитку особи з відповідним виробленням адаптивних стратегій соціально-економічної діяльності в умовах конкретно-історичного часу та під впливом соціальної реклами.

Узагальнюючи практику останніх десятиріч, слід наголосити, що домінуючою мотивацією отримання професійної освіти виступає прагнення особи до набуття статусу членства в особливому, передусім успішному соціальному прошарку, де професійна ідентичність розглядається як запорука добробуту та влади. Традиційно належність до апріорі успішної професійної страти асоціюється у суспільній свідомості з отриманням юридичного фаху, оскільки юридична діяльність, створюючи та відтворюючи нормативно-правову реальність соціального життя, безпосередньо пов'язана з усіма визначними процесами, які відбуваються у суспільстві. Однак, як відомо, формування професіонала, зокрема професіонала-правознавця, процес складний, обумовлений віком та часом залучення у хід професійного розвитку, потребами особистості як суб'єкта

професійної освіти та діяльності. Хибні, у тому числі нав'язані ринковою доцільністю, уявлення про професію, нерозуміння її соціального змісту, правових та моральних обмежень, відповідальності за їх порушення, можуть вивести особу на девіантну траєкторію розвитку не тільки у професійному, а й особистому житті.

Важливу роль у недопущенні помилок та викривлень на шляху самовизначення професійної долі особи відіграє просвітництво та його інституціолізовані заклади. Їх головним завданням є на рівні учнівства підготовка до свідомого професійного самовизначення, попередження негативних наслідків інфантильного вибору професії. А на рівні вищої школи – забезпечення гармонійного поєднання професійного навчання та виховання. Критики сучасної системи організації освіти наголошують на таких її вадах, як: жорстка регламентованість, відсутність індивідуального підходу, жорстка система оцінки знань тощо. Майбутнє ж залишається за особами, здатними до критичного мислення, що можуть орієнтуватися в умовах, що стрімко змінюються, коли завданням освіти є підвищення здатності індивіда долати труднощі, тобто здатності швидко та економічно адаптуватися до умов, що безперервно змінюються [5, с. 435]. Проте будь-яка професійна діяльність, особливо юридична, є достатньо жорстко заданою системою цілей та обмежена процесуально визначеними програмами реалізації (перифразуючи М. Вебера, діяльність – це система цінностей). У той же час професійна юридична діяльність різнобарвна у своїх проявах та соціальних наслідках. У такому разі постає актуальне питання гармонізації юридичної освіти у напрямку, з одного боку, надання можливості отримання досвіду самовизначення у професійній діяльності, включеній у систему різнобарвних суспільних відносин, професійного позиціонування, а з іншого – засвоєння технологій правозахисної та правозастосовної діяльності, що, у свою чергу, передбачає опанування знаннями з управління та конфліктології, соціальних та біопсихічних механізмів поведінки людини, розуміння котрих важливе для ефективної професійної діяльності.

Вирішення цього питання неможливе без визначення стрижня забезпечення цілісності взаємодіючих на ґрунті співробітництва між собою та оточуючим середовищем учасників педагогічного процесу, спрямованих на формування та розвиток особистості майбутнього юриста [6, с. 58]. Таким стрижнем, на нашу думку, має бути психологічний супровід організації юридичної освіти, окремі аспекти реалізації якого й висвітлені у статті. Основною метою психологічного супроводу інституціолізованої підготовки правознавців (саме інституціолізовані заклади освітньої системи (у нашому випадку вищі навчальні заклади України) як ланки становлення професіонала відповідають за якісну підготовку до професійної діяльності, у тому числі створення сприятливих умов входження у професію) є підвищення ефективності навчально-виховного процесу, розвиток і формування зрілої професійно-орієнтованої особистості студента засобами практичної психології і соціальної педагогіки [3, с. 332].

Інституціолізований процес трудової соціалізації майбутнього фахівця у вищій школі включає у себе:

- отримання уявлень про соціальні завдання професійної групи – належати до якої прагне студент, що отримав фахову освіту;
- інтеріоризацію морально-етичних норм професійної діяльності;
- засвоєння алгоритму виконання професійних функцій;
- набуття первинного колективного та індивідуального досвіду виконання професійно орієнтованих вправ у межах постановки проблемних учбових завдань теоретичного та практичного характеру;
- оволодіння професійними знаннями та навичками, необхідними для подальшої адаптації у виробничому середовищі за межами ВНЗ.

Психологічний супровід соціалізації правника у період навчання передбачає індивідуальний, груповий та загальний рівні, які взаємопов'язані, проте відрізняються передусім за технологією та специфікою завдань. На загальному рівні йдеться про моніторинг та психологічне забезпечення психологічного здоров'я учасників педагогічного процесу, а також сприяння організації навчання у формі творчого діалогу як головного компоненту формування інтелектуальної системи «викладач-студент». Будь-яка система, що розвивається, – внутрішньо суперечлива. Відповідно, інтелектуальний взаємозв'язок між викладачем та студентом теж має суперечливий характер. Тому традиційні та інноваційні форми організації навчання повинні бути спрямовані на активізацію пошуку у вирішенні проблемних питань, розвитку внутрішнього діалогу студента та формування здатності до самостійного вибору на основі усвідомлення можливих суперечливих рішень як необхідної умови розвитку творчого мислення. Крім того, завданням загального рівня є також надання обґрунтованих рекомендацій щодо включення у навчальні плани дисциплін, які б сприяли підвищенню психологічної культури студентства відповідно до актуальних запитів суспільної практики та завданням підвищення професійної компетентності. На груповому рівні – це впровадження розвивальних та корекційних тренінгів, методу психодрами, а також психологічних семінарів, круглих столів та дискусійних клубів, спрямованих на формування професійно важливих психологічних умінь та навичок професійної діяльності, профілактику девіантної поведінки. Як інтеграцію традиційних та інноваційних освітніх форм і технологій чимало науковців (Ю.М. Швалб, Л.І. Мороз, В.О. Лефтеров, А.В. Кунцевська та ін.) розглядають упровадження у традиційну освіту такої форми, як навчальний тренінг. Навчальний тренінг покликаний активізувати учбово-професійну діяльність студентів, включити їх у процес здобуття особистісних знань та формувати вміння самостійно поповнювати свій запас знань протягом життя. Зокрема Ю.М. Швалб на основі ґрунтовного аналізу розвитку і становлення професійної освіти робить висновок про те, що тренінгові технології повинні стати одним із провідних засобів професійного навчання, завдяки спрямованості на формування особистісної та професійної компетенції [7]. Л.І. Мороз розглядає навчальний тренінг, як цілісну систему вправ, які «забезпечують досягнення передбачуваних необхідних змін особистості та поведінки учасників тренінгу» [2, с. 4], наголошує,

що цінність тренінгових занять полягає насамперед у можливості подолання обмежень, властивих традиційним методам навчання професійній діяльності. До таких обмежень зокрема відноситься відмінність між предметом навчальної діяльності, що являє собою абстракції різного ступеня узагальнення, і реальним предметом професійної діяльності [2, с. 64].

Форма навчального тренінгу дозволяє організувати особливий специфічний освітній простір, у якому студенти (підкреслимо: група студентів) усвідомлюють власну некомпетентність щодо вирішення ситуації чи певного класу задач, визначаються з власними обмеженнями у наявних знаннях чи компетенціях. Емоційне переживання власних обмежень спонукає студентів до колективного пошуку ефективних способів дій. Саме шляхом проб і помилок відбувається пошук альтернативних варіантів вирішення ситуації. Ефективні варіанти, котрі дають бажані результати, усвідомлюються шляхом ретроспективної рефлексії та алгоритмізуються. Це дозволяє студентам у подальших аналогічних навчальних ситуаціях швидко адаптуватися та вирішити поставлені завдання. Проекція навчальної ситуації та власних дій у певну реальність допомагає студенту усвідомити власну компетентність, а при повторях певних способів дій в інших ситуаціях – набути неусвідомленої компетентності, що дозволяє у подальшій професійній діяльності швидко адаптуватися до ситуації (проблемної чи взагалі невизначеної) та вирішити поставлені завдання завдяки сформованому репертуару способів дій. Процес колективної мислєдіяльності у навчальному тренінгу дозволяє включити у навчальну діяльність усіх (без винятку) студентів, спрямувати їх зусилля у конструктивне русло, що, безумовно, детермінує їх подальший розвиток, якісну зміну, підвищення мотивації до навчання і пізнання нового. Навчальний тренінг, створюючи ігрову реальність, знімає бар'єри на шляху креативності мислення, страх помилки (оскільки ситуація несправжня) і дозволяє вирішувати цілком реальні проблеми, пов'язані з майбутньою професійною діяльністю. Ігрова реальність дозволяє апробувати певні способи дій неодноразово, відкидаючи хибні і відбираючи конструктивні. Знайдені способи дій закріплюються у пам'яті на тривалий час, оскільки знання, отримані у діяльності, запам'ятовуються на 90%.

Абстрагування від конкретної ситуації та виведення законів, закономірностей дозволяють студентам класифікувати навчальні завдання за класами, відбираючи ті способи дій, що дозволяють вирішувати задачі певних класів, вільно оперувати отриманими знаннями, формулювати власні учбові задачі, стаючи дійсними суб'єктами власної учбово-професійної діяльності. Використання навчального тренінгу як форми роботи, активізує студентів як суб'єктів учбово-професійної діяльності, стимулює їх креативність, розвиває дивергентне мислення, що у подальшому сприяє створенню власної концепції і побудові траєкторії освіти впродовж життя. Переконані, що саме навчальний тренінг є тією технологією, котра дозволяє реалізувати у навчальному процесі вищої школи суб'єкт-суб'єктну взаємодію, організувати процес отримання студентами особистісних знань та компетенцій, формувати майбутніх фахівців на сучасному рівні вимог ринку праці.

В цілому ж концептуальні засади використання групових тренінгових технологій в учбово-професійній діяльності можна представити тиким чином: гармонійне поєднання тренінгових технологій з іншими, у тому числі традиційними технологіями навчання; практична спрямованість і доцільність тренінгових програм; творчий підхід до їх реалізації; розгортання у тренінгу психологічної структури учбово-професійної діяльності; розвиток вищих психічних та психологічних функцій суб'єкта учбово-професійної діяльності; становлення професійної компетентності майбутнього фахівця; запуск рефлексивних процесів особистості, спрямованих на її самозміну та саморозвиток.

На індивідуальному рівні психологічний супровід професійної соціалізації полягає у діагностиці та корекції відхилень в особистісному розвитку та психологічному стані, наданні допомоги у кризові періоди особистого життя шляхом психологічного консультування та психотерапевтичного впливу, а також психологічної підтримки у ході отримання індивідуального професійного (практичного) досвіду. Набуття первинного колективного (групового) та індивідуального професійного досвіду, як елемент професійної соціалізації у ході отримання інституціональної освіти, будучи важливим завданням підготовки майбутнього юриста вимагає спеціальної психолого-педагогічної організації навчального процесу, який би задовольняв професійні інтереси особи, формував мотивацію на досягнення успіху у майбутній професійній діяльності та розвивав компетентну особистість професіонала. Такий підхід до учбово-професійної діяльності потребує створення нових освітніх інституцій, технологій, методик, інформації, знань, метою котрих є формування компетентності, соціальної мобільності, готовності до інновацій, оскільки тільки через освіту можливо сформувати особистість творчого професіонала. Саме «через освіту й освітній простір людина набуває можливості віднайти і зберегти себе у своїй самості, а з іншого боку – проектувати свою життєдіяльність і будувати її за цим проектом...» [4, с. 35].

Розробка сучасної концепції вищої освіти, метою якої є формування компетентності майбутнього фахівця, його динамізму, здатності до зміни і розвитку, вирішення і постановки нових завдань, набуття ним професійного досвіду, розглядається нами як один з ключових аспектів професійної соціалізації. В основу такої концепції, на наш погляд, можуть бути покладені принципи психологічної технології розвивальної освіти, розробленої науковою школою Л.С. Виготського (В.В. Давидов, А.К. Дусавицький, Д.Б. Ельконін, В.В. Репкін та ін.):

- принцип розвитку – управління темпами і змістом психічного розвитку суб'єктів навчання;
- принцип генетичної логіки – набуття, збереження і застосування знань у формі теоретичних понять;
- принцип предметності – алгоритмізація дій з предметами для вичленення змісту поняття і зображення його у вигляді знакових моделей (матеріальних, графічних, буквено-семантичних);

- принцип учбового цілепокладання – самостійне визначення системи учбових цілей і способів їх досягнення (планування своєї учбово-професійної діяльності);
- принцип зрушення мотивів на ціль – виникнення нових мотивів у результаті групової роботи;
- принцип спільно-розподіленої діяльності – перетворення початкової практичної задачі в учбово-практичну, учбово-дослідницьку й учбово-теоретичну у процесі групової (колективної) діяльності;
- принцип інтеріоризації – перехід від колективної діяльності до індивідуальної;
- принцип єдності рівня засвоєння знань, типу мислення і характеру учбових дій, як принцип психологічної діагностики якості знань [1].

Метою розвивальної освіти є формування ставлення людини до себе як до суб'єкта власних знань, умінь, навичок, досвіду, що породжує її ініціативність і самостійність у їх засвоєнні і набутті. Реалізація наведених вище принципів розвивальної освіти створює необхідне підґрунтя для успішної професійної соціалізації особи та її входження як професіонала-правознавця в інші сфери соціального буття. Оволодінню професійними знаннями та навичками, необхідними для подальшої адаптації у виробничому середовищі за межами ВНЗ, також сприяє впровадження в освітній простір юриста організаційно-діяльнісних ігор, у межах яких розгортається процес колективного мислення з метою самостійного знаходження способів вирішення професійних задач, які можуть бути реалізовані у соціальній практиці. У процесі організаційно-діялісної гри студенти включаються у проектування оптимального професійного простору для вирішення завдань правотворчої, правозахисної та правозастосовної діяльності; залучаються до проектування вирішення проблем з того чи іншого виду юридичної діяльності; включаються у співробітництво з «зовнішніми» соціально-економічними інституціями міського, регіонального та державного рівнів задля вирішення складних міжпрофесійних та міжкультурних проблем. Уключення студентів у процес соціального проектування у ході організаційно-діялісної гри дозволяє їм накопичувати професійний досвід та створює інноваційний ресурс розвитку за рахунок отримання досвіду колективної мислєдіяльності та рефлексії. Загалом слід відмітити, що професійно-особистісний розвиток (професіогенези) людини явище перманентне й обмежене лише внутрішніми настановами особистості щодо реалізації професійних домагань.

Висновки. Входження у професію та активне засвоєння її норм, принципів, виробничого порядку обумовлене не тільки і не стільки «полем можливостей», скільки особистісним прагненням до рівня «прийнятної» соціалізації та бажаного самовдосконалення у трудовій діяльності. Професія – неопераціональна характеристика трудової активності людини. Насамперед, це – певний соціально-психологічний простір, у якому особа реалізує свої внутрішні потенції та самовдосконалюється. Значною мірою професіогенеза особистості обумовлює інституалізований освітній простір, у якому відбувається первинна професійна адаптація. Психологічний супровід цього процесу є вкрай важливим, оскільки саме у період отримання професійної освіти формується соціальний статус людини. Особливо це стосується суспільно орієнтованих професій, зокрема юристів, психологічна підготовка та освіченість яких є запорукою ефективної професійної діяльності (розвиток аналітичного та логічного мислення, комунікативних здібностей, здатності до пізнання явищ суспільної дійсності) та втілення принципів «розумій» та «не зашкодь» на практиці. Однак останнє потребує спеціального дослідження результати якого будуть висвітлені у наступних публікаціях.

Список використаних джерел:

1. Євдокимова Н.О. Розвивальна освіта як технологія навчання у ВНЗ / Н.О.Євдокимова // Вісник Харківського національного університету. — №842. — (Серія «Психологія») : збірник наукових праць. — Вип. 41. — Харків: Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна, 2009. — С. 100—106.
2. Мороз Л.І. Професійно-психологічний тренінг у становленні особистості фахівця (на прикладі працівників ОВС) : монографія / Л.І. Мороз. — Івано-Франківськ: ЗАТ «Надвірнянська друкарня», 2007. — 312 с.
3. Панок В.Г. Практична психологія. Теоретико-психологічні засади розвитку. Монографія. — Чернівці: Технодрук, 2010. — 486 с.
4. Ткач Т.В. Дискурсивно-психологічний аналіз моделей освітнього простору / Т.В. Ткач // Інституціональна парадигма цивілізаційного розвитку: монографія: у 4 кн. / за ред. А. Ткача. — Запоріжжя: КПУ, 2008. — Кн. 3: Інституціональна трансформація соціального простору. — С. 23—64.
5. Тоффлер Э Шок будущего: Пер. с англ. / Э. Тоффлер. — М. : ООО «Издательство АСТ», 2004. — 557с.
6. Третьяков П.И. Адаптивное управление педагогическими системами. — М.: Академия, 2003 — 368 с.
7. Швалб Ю.М. Задачный подход к построению учебного тренинга в вузе / Ю.М.Швалб // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Психологічні тренінгові технології у правоохоронній діяльності: науково-методичні та організаційно-практичні проблеми впровадження і використання, перспективи розвитку» (27—28 травня 2005 р., м. Донецьк). — Ч.2. — Донецьк: ДЮО МВС при Дон-НУ, 2005. — С. 15—24.

Резюме. В статті розглядаються психологічні аспекти професійної соціалізації майбутніх юристів, яка передбачає створення системи психологічного супроводження юридичного освіти.

Ключові слова: професійна діяльність, навчально-професійна діяльність, професійна соціалізація, психологічні технології юридичного освіти.

Summary. The questions of professional socialization in high school, which provides for a system of psychological support for legal education.

Keywords: professional work, teaching and professional activities, professional socialization, psychological technology of legal education.

УДК 159.922.27:616.853

А.В.ЗІНЧЕНКО

ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ХВОРИХ НА ЕПІЛЕПСІЮ

Резюме. У статті розглядається один з механізмів соціальної адаптації хворих на епілепсію – життєстійкість. Життєстійкість являє собою певну життєстверджувальну систему уявлень людини про себе, навколишній світ, здатність до активності у стресогенних умовах (копінг-поведінка), що проявляється у здатності до контролю, прийняття ризику та залученості. Результати проведеного експериментального дослідження за допомогою тесту життєстійкості Д.О.Леонтьєва представлені, спираючись на виділені на основі збору анамнестичних даних і з урахуванням виділених критеріїв соціальної адаптації рівні. Описана й проаналізована життєстійкість хворих на епілепсію для трьох груп хворих: адаптовані хворі – група з високим рівнем адаптації; частково адаптовані – з середнім рівнем адаптації; погано адаптовані – з низьким рівнем адаптації.

Ключові слова: адаптація, життєстійкість, залученість, контроль, прийняття ризику, соціальна адаптація, рівні адаптації.

В останні роки надзвичайно актуальним стає питання розповсюдженості різноманітних психічних захворювань серед населення України. Це спричинило необхідність ранньої діагностики, адекватних методів лікування, психокорекції, реабілітації даного контингенту хворих. Саме епілепсія як найбільш розповсюджене неврологічне захворювання, що часто супроводжується психічними розладами, посідає у цій структурі провідне місце. Епілепсія – хронічне поліетіологічне захворювання головного мозку, характерним клінічним симптомом якого є раптово повторювані судомні напади, що спричинює появу стійких змін характеру та викликає соціальну дезадаптацію цих хворих. У порівнянні з іншими нервово-психічними захворюваннями саме епілепсія суттєво впливає на якість соціального життя пацієнтів. Проблема соціалізації осіб, що страждають психоневрологічними захворюваннями, знаходиться в центрі уваги зарубіжних та вітчизняних дослідників (Дж.Андерсон [8], О.І.Болдирев[1], Л.І.Вассерман[2], С.А.Громов[3], І.Я.Гурович[4], М.В.Кабанов[5], В.Ю.Шестаков[7]та ін.). Для епілептичнохворих великого значення набувають питання психологічної та соціальної адаптації, реабілітації, навчання, вибору професії та працевлаштування, створення сім'ї і налагодження позитивних родинних стосунків. Тому своєчасними й актуальними є пошуки шляхів та способів покращення соціально-психологічної адаптації психічнохворих.

Згідно з нашим припущенням, одним із механізмів соціальної адаптації людини, і, зокрема, хворих на епілепсію, є життєстверджувальна система уявлень людини про себе, навколишній світ, а також поведінка, що забезпечує збереження здоров'я й оптимальний рівень працездатності та активності у стресогенних умовах (копінг-поведінка). Компоненти цієї диспозиції (залученість, контроль та прийняття ризику) поєднуються у виділеному С.Мадді понятті життєстійкості. Згідно з С.Мадді та Кобасом [9], на виникнення стресу впливають різні чинники: природжена вразливість організму (наприклад, схильність до різних захворювань), зовнішні події, переконання людини, її вміння справлятися зі стресовою ситуацією тощо. Якщо перші не завжди підвладні нашому контролю, то розвиток трансформаційних копінг-стратегій і життєстійкості допомагає пом'якшенню наслідків стресу. Життєстійкі переконання впливають на оцінку ситуації: завдяки готовності активно діяти і впевненості в можливості впливати на ситуацію вона сприймається як менш травматична, що сприяє активному подоланню труднощів. Вона стимулює турботу про власне здоров'я та благополуччя (наприклад, щоденна зарядка, дотримання дієти, дотримання розпорядку дня, планування роботи тощо), за рахунок чого напруга і стрес не переростають у хронічні і не призводять до психосоматичних захворювань.

Дослідження життєстійкості відбувалось за допомогою методики Д.О.Леонтьєва[6]. Використання тесту життєстійкості Д.О.Леонтьєва було спрямовано на визначення життєстверджувальної системи уявлень людини про себе, навколишній світ, оптимальний рівень працездатності та активності в стресогенних умовах (копінг-поведінку). Сорок п'ять питань тесту дають можливість визначити компоненти життєстійкості – залученість, контроль та прийняття ризику.

У дослідженні брали участь 146 осіб, які знаходились на стаціонарному лікуванні 19-го відділення Київської міської психоневрологічної лікарні №1 і мають у діагнозі ту чи іншу форму епілепсії, поставлену за